

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Schutte, G.J., e.a., *Grenzeloos christelijk-sociaal. Internationale activiteiten van de christelijk-sociale beweging* (Cahier over de geschiedenis van de christelijk-sociale beweging 8; Amsterdam: Aksant, Utrecht: CNV, 2009, 176 blz., ISBN 978 90 5260 353 7).

Dit nummer van het *Cahier over de geschiedenis van de christelijk-sociale beweging* gaat over de internationale activiteiten van de christelijk-sociale beweging in Nederland. Het bevat zowel monografische bijdragen, vooral beschrijvend-analyserende overzichtsartikelen, als een aantal ‘memorabilia’, zoals een vriendelijk interview met de sympathieke en bevlogen, maar niet erg linkse vakbondsleider Arie Hordijk en een getuigenis van een van de oprichters van de interkerkelijke organisatie voor ontwikkelingssamenwerking (ICCO), Jone Bos. Toch wordt de indruk gewekt dat de bijdragen in het *Cahier* meer zijn dan vulgariserende en sympathiserende gelegenheidsstukken en ambieert het tijdschrift wetenschappelijke erkenning.

Bij de aanhef luidt het dat over de christelijk-sociale beweging nog maar weinig is gepubliceerd en dat het tijdschrift dat wil corrigeren, al moet toch erkend worden dat dit tekort internationaal nu toch wel grotendeels weggewerkt is. Tevens wordt naar theoretische en historiografische debatten verwezen. De ‘transnational turn’ (Irya Akyre), die een nochtans belangrijk kader voor dit nummer had kunnen opleveren, is evenwel helemaal gemist (cf. de term ‘internationaal’). George Harinck stelt in een interessant essay weliswaar het ‘internationaal’ protestantisme na 1800 voor vanuit het perspectief van de transfer geschiedenis, maar de theoretische uitwerking blijft zeer beperkt. Tekenend is dat hij enkel verwijst naar een al wat oudere bundel (evenwel als boek genoteerd) van Michel Espagne en Michael Werner uit 1988. De beknoptheid van zijn bijdrage laat Harinck bovendien te weinig ruimte om op een aantal paradoxen in te gaan en vragen voldoende uit werken. Zo stelt de auteur dat Nederland begin twintigste eeuw een open religieuze markt was geworden (15) – op het moment dat de verzuiling doorbrak –, maar tegelijk dat het internationale karakter afgenomen was – eigenaardig genoeg is de volgende pagina dan weer geheel gewijd aan het neo-calvinisme van Kuyper dat juist wel een belangrijke transnationale component had.

Een wat overspannen geformuleerde ambitie vinden we tevens terug in de bijdrage van R.E. van der Woude over het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 1946-1992 waarin deze verwijst naar A.S. Milward als inspiratiebron. Zinvol zeker, maar de historiografie van de Europese integratie heeft na de baanbrekende studies van Milward nog wel een hele weg afgelegd waarvan we hier eigenlijk niets terugvinden. Toch belet dit niet dat Van der Woude een boeiende analyse brengt van de wisselwerking tussen nationale en Europese politiek en vooral tussen publiek en belangengroep, in dit geval de Christelijke Boeren- en Tuindersbond en zo het belang van deze specifieke *case* overstijgt. Europa staat naast deze bijdrage van Van der Woude ook centraal in het artikel van R.J. de Bruin over CNV-bestuurder en ARP-politicus Cees Hazenbosch. De Bruin brengt daarin een mooie analyse over de ideologische omslag die gepaard ging met de keuze van de ARP voor Europa en de rol van Hazenbosch en het CNV in dat merkwaardige proces, waarbij ook de koloniale dimensie in ogenschouw wordt genomen. Dat laatste gebeurt in de literatuur maar zelden.

Andere artikelen presenteren zich meer als klassieke historische overzichten. Dat is zeker het geval voor het gedegen werkstuk van J.J. van Dijk en Paul E. Werkman over de plaats van het CNV in de internationale vakbeweging, dat effectief een leemte opvult. Het CNV komt in meerdere bijdragen uitgebreid aan bod. G.J. Schutte poogt licht te doen schijnen op de houding van het CNV tegenover de apartheid in Zuid-Afrika. Dat is zichtbaar een heikele klus, want de politiek van het CNV, die geweld en 'klassenstrijd' afwees (en dus ook een boycot), kwam bij velen, ook in eigen kring en zeker bij anti-apartheidsbewegingen als naïef, om niet te zeggen erg lauw over. CNV-bestuurder Arie Hordijk krijgt in een apart getuigenis de kans om zijn visie nog eens toe te lichten. G. Pruijm en R.E. van der Woude bespreken de internationale solidariteitswerking van het CNV (met de actie Kom Over), en in het verlengde van haar mooie studie over *Vakbonden en immigranten in Nederland 1960-1997* (Amsterdam 2002) gaat Judith Roosblad dieper in op de houding van het CNV ten opzichte van buitenlandse werknemers. De politiek bij de Nederlandse Spoorwegen biedt een interessante *case study*.

Een meer beschouwend artikel van Hans Krabbendam handelt over de vraag waarom de christelijke vakbeweging niet aansloeg onder de Nederlandse immigranten in Amerika, een aanleiding om meer algemene vragen te stellen over de aanwezigheid van een sterke vakbeweging aan de andere kant van de oceaan en over de ervaringen van migranten. In een artikel dat minder origineel is dan het pretendeert te zijn, probeert Jan Jacob van Dijk

te verklaren waarom er in sommige landen wel en in andere landen geen christelijk-sociale beweging is. De bundel sluit af met een beknopte biografische notitie van de gereformeerde predikant en politicus Johan Rudolph Slotemaker de Bruïne (CHU) – die zijn naam gaf aan het bekende vormingscentrum van de christelijk-sociale beweging in Nederland te Doorn (nu SBI) – en een beknopte samenvatting, niet meer dan dat, door G.S. van Kriecken, van het proefschrift van M.J.M. Hoogenboom, *Standenstrijd en zekerheid. Een geschiedenis van oude orde en sociale zorg in Nederland* dat in 2003 aan de Universiteit van Amsterdam verdedigd werd.

Samengevat is dit themanummer geen bijzonder sterk geheel. Zelfs de volgorde van de artikelen is niet altijd erg logisch. Niettemin bevat dit nummer een aantal boeiende bijdragen waarvan sommige ook van nut kunnen zijn voor anderen dan geïnteresseerden in de christelijk-sociale beweging.

Patrick Pasture, K.U. Leuven

Webrecensie BMGN 126:1 (2011)

Scova Righini, Bert, *A.C.W. Staring 1767-1840. Landheerlijk leven van een denker en doener van statuur* (Zutphen: Walburg Pers, 2009, 350 blz., ISBN 978 90 5730 578 8).

De afgelopen paar jaar verschenen biografieën over leden van de plattelandsadel en hun regionale activiteiten, en verschillende boeken over landhuizen en bezittingen van deze sociale groep. Deze publicaties hebben een groter belang dan het wellicht op het eerste gezicht lijkt. In de minder urbane delen van Nederland bezat deze sociale groep tot ver in de twintigste eeuw grote hoeveelheden onroerend goed en daarbij lange tijd vanzelfsprekend een vooraanstaande positie in het openbare leven. De boeken die over deze 'landed elite' zijn verschenen, toont hen te midden van de plattelandssamenleving en zo kan deze elite analytisch worden verbonden met rurale en regionale ontwikkelingen. Een algemene vraag daarbij is in hoeverre de plattelandselite het voortouw nam, dan wel passief ontwikkelingen volgde.

Het boek van Bert Scova Righini is een fraai en goed voorbeeld van dit genre. De auteur beoogt met deze biografie een beeld te geven van het landheerlijk leven in Gelderland. Scova Righini is niet de eerste die een levensbeschrijving van de dichter Staring schrijft. Maar hij wil zich onderscheiden met een meer kritisch bronnenonderzoek en vooral het maatschappelijke leven van deze negentiende-eeuwse landheer op de voorgrond stellen. Het dichterschap staat dus niet centraal. De lezer, op zoek naar dit literaire aspect, zal tevreden moeten zijn met een enkel citaat van vooral huiselijke en pastorale poëzie.

In een korte introductie op de familie Staring, die rond 1700 nog geen patricische status kon claimen, illustreert Scova Righini de manier waarop de familie haar sociale positie bijeenprokkelde. Van belang waren huwelijken met meer vooraanstaande geslachten uit onder meer Doetinchem en Zutphen, met name de familie Verhuell. Vader Damiaan Staring huwde zijn nichtje Verhuell en werd equipagemeester in Kaap de Goede Hoop waar hij zo'n rijkdom verwierf dat hij in 1780 het landgoed de Wildenborch kon kopen. Op dit ouderlijk landgoed vestigde de zoon Antoni Staring zich na zijn opleiding in Harderwijk en Göttingen. In die tijd maakte hij kennis met de Duitse romantiek en begon zelf te dichten.

Op dit punt begint de eigenlijke studie van Scova Righini. Met zorg